

Η Σμύρνη το 1908 – 4.10.2025

[1]

Στις αρχές Ιουλίου του 1908, Οθωμανοί αξιωματικοί στη Μακεδονία που ανήκαν στο κίνημα των Νεότουρκων έστειλαν τελεσίγραφο στον Σουλτάνο: είτε θα απέλυε τον Μεγάλο Βεζίρη και άλλα διεφθαρμένα μέλη της διοίκησης, θα αποκαθιστούσε το Σύνταγμα και θα χορηγούσε γενική αμνηστία στους πολιτικούς κρατούμενους, είτε θα βάδιζαν προς την Κωνσταντινούπολη για να τον εκθρονίσουν. Το τελεσίγραφο αυτό πυροδότησε μια αλυσίδα γεγονότων που επηρέασαν ολόκληρη την Οθωμανική Αυτοκρατορία, αλλά κυρίως την πρωτεύουσα και τη Σμύρνη.

110 περίπου χρόνια αργότερα προσπαθούσα να συλλέξω στατιστικά στοιχεία για τις πυρκαγιές που ξεσπούσαν κάθε χρόνο στη Σμύρνη, και για τον σκοπό αυτό αποδελτίωνα ελληνόγλωσσες εφημερίδες της πόλης του έτους 1908. Σε αυτές περιλαμβάνονταν οι παραδοσιακές εφημερίδες "Αμάθεια" και "Ημερησία", η σοσιαλιστική εφημερίδα "Εργάτης" και το εικονογραφημένο περιοδικό "Κόσμος". Ο πλούτος και η ποικιλία των γεγονότων που έλαβαν χώρα στη Σμύρνη τους πρώτους 6 μήνες μετά την Επανάσταση των Νεοτούρκων με εντυπωσίασαν τόσο πολύ, που αποφάσισα να γράψω ένα βιβλίο για εκείνη την περίοδο. Η παρούσα παρουσίαση είναι μια περίληψη αυτού του βιβλίου, το οποίο εκδόθηκε το 2025 στην Ελλάδα, αλλά και στην Τουρκία.

[2]

Οι κάτοικοι της Σμύρνης αρχικά αντέδρασαν στην αποκατάσταση του Συντάγματος με δικαιολογημένη επιφύλαξη, η οποία όμως σύντομα μετατράπηκε σε αχαλίνωτο ενθουσιασμό. Έλληνες, Τούρκοι, Αρμένιοι και Εβραίοι γιόρτασαν αδελφικά τη νεοαποκτηθείσα ελευθερία, επευφημώντας τους Τούρκους αξιωματικούς ως ήρωες, υψώνοντας δίπλα-δίπλα τουρκικές και ελληνικές σημαίες και φορώντας ερυθρόλευκες κονκάρδες, ενώ την ίδια ώρα οι μπάντες έπαιζαν τον οθωμανικό και τον ελληνικό ύμνο τον ένα μετά τον άλλο.

Για 5 συνεχόμενες μέρες μεταξύ 17 και 21 Ιουλίου, οι 4 κυριότερες κοινότητες της Σμύρνης διαδήλωναν κάθε μέρα υπέρ του Συντάγματος. Γιατί 5 μέρες, αναρωτιέται κανείς, αφού οι κοινότητες που διαδήλωναν ήταν μόνο 4; Η απάντηση είναι ότι οι Έλληνες, που είναι πάντα διχασμένοι για τα πολιτικά, αλλά και για πολλά άλλα θέματα, οργάνωσαν 3 διαφορετικές διαδηλώσεις. Αρμένιοι και Τούρκοι από την άλλη πλευρά γιόρτασαν την ίδια μέρα, οι πρώτοι το πρωί και οι δεύτεροι το απόγευμα.

Η φωτογραφία που βλέπετε τραβήχτηκε στην προκυμαία της Σμύρνης στις 20 Ιουλίου, την ημέρα της κύριας ελληνικής διαδήλωσης που οργανώθηκε από τις ελληνικές θρησκευτικές και κοινοτικές αρχές. Διακρίνονται τα λάβαρα διαφόρων ελληνικών συλλόγων και σωματείων, καθώς και τουρκικές και ελληνικές σημαίες.

[3]

Εδώ δύο ακόμη φωτογραφίες από τις διαδηλώσεις. Αριστερά μια ακόμη φωτογραφία των Ελλήνων, ανάμεσα στο Grand Hotel Kraemer Palace και το Grand Hotel Huck στην προκυμαία. Η δεξιά φωτογραφία είναι από την αρμενική διαδήλωση και τραβήχτηκε στη Grande Rue Arménienne, τον κεντρικό δρόμο της αρμενικής συνοικίας. Σε πρώτο πλάνο μπορείτε να δείτε μια Αρμένισσα πάνω σε άμαξα να υποδύεται την Ελευθερία, ντυμένη στα λευκά και τυλιγμένη σ' έναν κόκκινο μανδύα.

[4]

Αν και το επίκεντρο των γεγονότων κατά την περίοδο αυτή ήταν φυσικά η Θεσσαλονίκη και η Κωνσταντινούπολη, πολλοί επίσημοι επισκέφθηκαν τη Σμύρνη κατά τους πρώτους μήνες μετά την επανάσταση των Νεότουρκων. Η πιο σημαντική επίσκεψη, τουλάχιστον για τους Έλληνες, ήταν αυτή του πρίγκιπα Ανδρέα, ο οποίος επέστρεφε στην Αθήνα από τη Ρωσία μέσω Κωνσταντινούπολης και συνοδευόταν από τον αδελφό του Χριστόφορο, τη σύζυγό του Αλίκη και τις δύο μικρές του κόρες. Οι Έλληνες της Σμύρνης τον καλωσόρισαν όσο κανέναν άλλον, παρότι έμεινε στην πόλη μόνο για λίγες ώρες.

Το ίδιο και ο ηγέτης του φιλελεύθερου κόμματος, ο πρίγκιπας Σαμπαχατίν, που πέρασε απλώς για λίγο από τη Σμύρνη, ενώ ούτε ο Αρμένιος Πατριάρχης της Κωνσταντινούπολης Ματέος Ιζμιρλιάν δεν έμεινε για πολύ. Από την άλλη μεριά, δύο εξέχοντα μέλη του Κομιτάτου Ένωση και Πρόοδος, ο Δρ Ναζίμ και ο Ενβέρ μπέης, έμειναν στη Σμύρνη για αρκετό καιρό για να οργανώσουν τα τοπικά γραφεία του Κομιτάτου. Αναμείχθηκαν επίσης στην τοπική πολιτική, για παράδειγμα στο κύμα απεργιών που σάρωσε τη Σμύρνη για μήνες, καθώς και στα γεγονότα στις φυλακές της Σμύρνης.

[5]

Μετά την αμνηστία που χορηγήθηκε στους πολιτικούς κρατούμενους, οι ποινικοί που κρατούνταν στις φυλακές της Σμύρνης εξεγέρθηκαν. Κράτησαν αιχμάλωτους φρουρούς και πολιτικούς κρατούμενους για πολλές ημέρες, μέχρι να ικανοποιηθεί το αίτημά τους ν' απελευθερωθούν και αυτοί. Τελικά, ο στρατός που επέστρεφε από τη Μακεδονία άνοιξε τις πύλες των φυλακών και όλοι οι κρατούμενοι απελευθερώθηκαν, συμπεριλαμβανομένων των δολοφόνων και των ληστών. Σαν αποκορύφωμα, τα αρχεία της φυλακής κάηκαν και ολόκληρο το κτήριο της φυλακής κατεδαφίστηκε.

Οι ληστές που λυμαίνονταν την ύπαιθρο πήραν επίσης χάρη και κατέθεσαν προσωρινά τα όπλα τους, για να επιστρέψουν πάντως στα βουνά λίγους μήνες αργότερα. Στη δεξιά φωτογραφία βλέπετε τον διασημότερο από αυτούς, τον Τσακιτζή Μεχμέτ εφέ, τον Ρομπέν των Δασών της Δυτικής Μικράς Ασίας.

[6]

Ένα άλλο μέτρο ήταν η κατάργηση των παρακολουθήσεων των πολιτών και η δημόσια στρατιωτική καθαίρεση των πληροφοριοδοτών που ήταν μέλη του στρατού. Ο πρώτος που υπέστη στρατιωτική καθαίρεση ήταν ο Τεβφίκ πασάς, ο στρατιωτικός διοικητής της Σμύρνης, ο οποίος δεν καθαιρέθηκε δημόσια αλλά στο κελί του λόγω της μεγάλης του ηλικίας. Στη συνέχεια στάλθηκε στη Θεσσαλονίκη για να δικαστεί. Οι πληροφοριοδότες που ήταν

πολίτες διώχθηκαν επίσης, και ο μισθός για τις υπηρεσίες τους έπαψε να καταβάλλεται.

[7]

Το τέλος της λογοκρισίας είχε σαν αποτέλεσμα να κατακλυστεί η Σμύρνη από νέες εφημερίδες και περιοδικά, σε όλες τις κύριες γλώσσες της πόλης. Κατά τη διάρκεια των τριών πρώτων μηνών μετά την Επανάσταση των Νεότουρκων, 425 νέες εφημερίδες εκδόθηκαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, και το 10% περίπου από αυτές βγήκαν στη Σμύρνη.

Επιπλέον, ανέβηκαν πολλές θεατρικές παραστάσεις με πατριωτικό περιεχόμενο, τόσο ελληνικές όσο και τουρκικές, και τα κατασχεμένα βιβλία που φυλάσσονταν σε αποθήκες του Υπουργείου Εσωτερικών άρχισαν να επιστρέφονται στους ιδιοκτήτες τους.

[8]

Γιορτάζοντας την αποκατάσταση του Συντάγματος, πολλές υπάρχουσες και νέες επιχειρήσεις πήραν το όνομα "Σύνταγμα". Ανάμεσά τους ήταν το Café και το Cinéma de Paris στην προκουαία, το πρώην ξενοδοχείο "Ελπινίκη", επίσης στην προκουαία, ένα νέο εστιατόριο στην Παράλληλο (İkinci Kordon), ένα καφενείο στο Κορδελιό, ένα κατάστημα υποδημάτων και πολλά άλλα. Μέχρι και ένα ρολοί τσέπης με το όνομα "Σύνταγμα" διαφημιζόταν από έναν ωρολογοποιό. Άλλες επιχειρήσεις πήραν σχετικά ονόματα, όπως το ξενοδοχείο "Πατρίς" στο λιμάνι.

[9]

Ήδη από τις 25 Ιουλίου, οι φορτοεκφορτωτές του λιμανιού άρχισαν να απεργούν ζητώντας υψηλότερες αμοιβές και καλύτερες συνθήκες εργασίας. Ακολούθησαν οι αχθοφόροι, οι αμαξάδες, οι κατασκευαστές ξύλινων κιβωτίων και πολλοί άλλοι. Οι απεργίες συνεχίστηκαν μέχρι τον Νοέμβριο και οι περισσότερες από αυτές έληξαν με επιτυχία για τους εργάτες χωρίς να χρειαστεί να καταφύγουν σε υπερβολική βία.

Μία από τις δύο εξαιρέσεις όσον αφορά τη βία ήταν η απεργία των εργατών και υπαλλήλων του σιδηροδρόμου του Αϊδινίου. Η απεργία τους ξεκίνησε στις 18 Αυγούστου και διήρκεσε 5 εβδομάδες, με 2 μικρά διαλείμματα ενδιάμεσα. Οι απεργοί δεν επέτρεπαν καθόλου την κυκλοφορία των τρένων, ενώ κανονικά κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου έφταναν στη Σμύρνη καθημερινά 2-3 τρένα, φορτωμένα με ξερά σύκα από την ενδοχώρα. Αυτό είχε σοβαρές συνέπειες για το εμπόριο των σύκων, του πιο διάσημου προϊόντος της Σμύρνης.

Κατά τη διάρκεια της απεργίας σημειώθηκαν και 3 θάνατοι. Το πρώτο θύμα, ένας Ιταλός σιδηράς που βρέθηκε έξω από το σιδηροδρομικό σταθμό από περιέργεια, πυροβολήθηκε από χωροφύλακες αφού πρώτα έπεσαν σφαίρες εναντίον τους. Το δεύτερο θύμα ήταν ένας Έλληνας από την Αττάλεια που έψαχνε για δουλειά, μετά την απόλυση όλων των σιδηροδρομικών. Ένας στρατιώτης τον κάρφωσε με την ξιφολόγχη του με αποτέλεσμα να πεθάνει λίγο αργότερα. Επίσης, ένας άλλος στρατιώτης τραυματίστηκε θανάσιμα από αγνώστους κατά τη διάρκεια αυτών των γεγονότων.

Η απεργία των σιδηροδρομικών τερματίστηκε τελικά με τη βοήθεια των μελών του Κομιτάτου Ένωση και Πρόοδος, οι οποίοι μεσολάβησαν μεταξύ των εργατών και μιας αντιπροσωπείας που στάλθηκε από τα κεντρικά γραφεία της εταιρείας στο Λονδίνο.

[10]

Το βράδυ της 17ης Σεπτεμβρίου, μια μεγάλη καταστροφή χτύπησε τη Σμύρνη. Το μικρό βαποράκι "Σταμπούλ", με προορισμό το Κορδελιό, συγκρούστηκε λίγο έξω από το λιμάνι με το μεγάλο ατμόπλοιο "Κασσάνδρα", που ερχόταν από το Αϊβαλί. Το "Σταμπούλ", που μετέφερε περισσότερους από 170 επιβάτες, βυθίστηκε μέσα σε 4 λεπτά και 63 άνθρωποι πνίγηκαν.

Υπεύθυνοι για το τραγικό ατύχημα ήταν οι δύο καπετάνιοι: Ο πρώτος του "Σταμπούλ" επειδή οδηγούσε το βαποράκι χωρίς να έχει δίπλωμα

καπετάνιου, και ο άλλος του "Κασσάνδρα" επειδή έπλεε με υπερβολική ταχύτητα κοντά στο λιμάνι, αλλά και επειδή κινήθηκε με την όπισθεν μετά τη σύγκρουση, ανοίγοντας μια μεγάλη τρύπα στο μικρότερο πλοίο και επιταχύνοντας έτσι τη βύθισή του.

Το επόμενο πρωί, ενώ οι βάρκες έψαχναν για πνιγμένους, ένα εξαγριωμένο πλήθος γκρέμισε και έκαψε την αποβάθρα της "Hamidiye", της εταιρείας στην οποία ανήκαν τα βαποράκια που συνέδεαν τη Σμύρνη με τα προάστια. Στην κάτω δεξιά φωτογραφία διακρίνονται βάρκες να ψάχνουν και, πιο πίσω, καπνός από την φλεγόμενη αποβάθρα.

Ολόκληρη η πόλη θρήνησε για πολλές ημέρες. Μνημόσυνα τελέστηκαν σε πολλές ελληνικές και αρμενικές εκκλησίες, όπως και σε μια εβραϊκή συναγωγή, παρότι δεν πνίγηκαν καθόλου Εβραίοι.

[11]

Στα τέλη Σεπτεμβρίου, η διακήρυξη της ανεξαρτησίας της Βουλγαρίας, η προσάρτηση της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης από την Αυστροουγγαρία και η επιθυμία των χριστιανών Κρητικών να ενταχθούν στο ελληνικό βασίλειο είχαν σοβαρές επιπτώσεις στη Σμύρνη.

Τα βουλγαρικά και αυστριακά πλοία διώχνονταν χωρίς να ξεφορτώσουν το φορτίο τους, τα προϊόντα των δύο αυτών χωρών και τα καταστήματα που τα διέθεταν μποϊκοτάρονταν, με λίστες των καταστημάτων αυτών να δημοσιεύονται στις εφημερίδες. Παράλληλα, πραγματοποιήθηκαν και πολλές συγκεντρώσεις διαμαρτυρίας, στις οποίες συμμετείχαν όλες οι κοινότητες της Σμύρνης.

Οι διαμαρτυρίες κορυφώθηκαν στις 24 Νοεμβρίου, με έναν «πόλεμο» ενάντια στα φέσια, τα οποία ήταν κυρίως αυστριακής κατασκευής. Ομάδες πολιτών, στις οποίες συμπεριλαμβάνονταν και μικρά παιδιά, άρπαζαν τα φέσια από τα κεφάλια των διαβατών, τα ξέσκιζαν με τα δόντια τους και τα ποδοπατούσαν.

Προς το τέλος του έτους, οι Τουρκοκρητικοί πρόσφυγες άρχισαν να διαμαρτύρονται και για τις ενέργειες των χριστιανών Κρητικών, όμως οι διαμαρτυρίες τους θα έπαιρναν σοβαρές διαστάσεις μόνο 6 μήνες αργότερα, το καλοκαίρι του 1909.

[12]

Το Κομιτάτο Ένωση και Πρόοδος αρχικά προσπάθησε να πείσει ότι θα προστάτευε τους χριστιανούς από μουσουλμανικές υπερβολές. Χαρακτηριστικά, τον Ιούλιο εκτελέστηκε στα Σκόπια ένας μουσουλμάνος Αλβανός επειδή φίλησε μια χριστιανή κοπέλα χωρίς τη θέλησή της.

Στη Σμύρνη δεν ήταν απαραίτητες τέτοιες δραστικές ενέργειες. Εδώ, το Κομιτάτο επιδόθηκε σε μια εκστρατεία για την προστασία της ηθικής. Λήφθηκαν μέτρα για τον περιορισμό της διαφθοράς και του χρηματισμού μεταξύ κυβερνητικών αξιωματούχων, οι χαρτοπαικτικές λέσχες έκλεισαν, οι οίκοι ανοχής απομακρύνθηκαν από το κέντρο της πόλης και ιδρύθηκε μια οργάνωση Μουσουλμάνων κατά του αλκοόλ. Η μόνη εξαίρεση ήταν οι τεκέδες του χασίς, οι οποίοι παρέμειναν στο απυρόβλητο.

Από την άλλη πλευρά, η εγκληματικότητα ήταν πολύ υψηλή αυτή την περίοδο. Δεξιά βλέπετε στατιστικά στοιχεία για διάφορα είδη εγκλημάτων. Όλα, εκτός από τους φόνους, αυξήθηκαν ακόμη περισσότερο μετά την αποχώρηση του αρχηγού της Αστυνομίας, κάτι που ανάγκασε τις εφημερίδες να καθιερώσουν ειδικές στήλες με τα εγκλήματα της ημέρας.

[13]

Ας πούμε λίγα λόγια για μερικούς πρωταγωνιστές στα όσα συνέβησαν στη Σμύρνη εκείνη την περίοδο.

Πάνω αριστερά ο βαλής Ραούφ πασάς, που αντικατέστησε στις αρχές Αυγούστου τον Φαΐκ μπέη. Δεν έπαιξε σημαντικό ρόλο, εκτός από μια πυσοσβεστική παρέμβασή του στις εκλογές, όπως θα δούμε παρακάτω.

Δίπλα του ο ελληνομαθής Φουάτ μπέης, το νούμερο 2 της τουρκικής διοίκησης, ο οποίος ήταν εγγονός του γεννημένου στη Λευκωσία Κιαμήλ

πασά, του Μεγάλου Βεζίρη. Συνεργάστηκε με τον διπλανό του Επίσκοπο Χριστουπόλεως Ιάκωβο και τον Έλληνα πρόξενο, δεύτερο κάτω αριστερά, σε πολλές περιπτώσεις, όπως στην εξέγερση των φυλακισμένων, στις απεργίες και κατά την εκλογική περίοδο. Απευθυνόμενος στους Έλληνες κατά τη διαδήλωσή τους υπέρ του Συντάγματος, είπε:

«Οι Ορθόδοξοι Χριστιανοί πάντοτε μας θεωρούσαν αδελφούς, κι εμείς πάντα τους αγαπάμε, γιατί έχουμε κοινή πατρίδα. Η ελευθερία είναι κοινή για όλους μας. Ας συνεργαστούμε για να την υποστηρίξουμε».

Ο αρχηγός της Αστυνομίας, ο Μαζχάρ μπέης, θεωρούνταν ικανότατος και ήταν ιδιαίτερα αγαπητός στους Σμυρνιούς, παρ' όλη την εκτεταμένη ανομία που επικρατούσε. Μάλιστα, όταν ήρθε διαταγή μετάθεσής του στην Κωνσταντινούπολη, οι κάτοικοι της Σμύρνης προσπάθησαν να τον κρατήσουν στην πόλη στέλνοντας σχετικές αιτήσεις στην πρωτεύουσα, χωρίς όμως επιτυχία.

Ο Μητροπολίτης Βασίλειος ήταν τότε πολύ άρρωστος και άφηνε συνήθως τον Επίσκοπο Ιάκωβο να ενεργεί αντί γι' αυτόν. Πέθανε 2 χρόνια αργότερα.

Ο Γάλλος πρόξενος Paul Blanc, κάτω αριστερά, συντέλεσε στον κατευνασμό των παθών κατά την περίοδο των εκλογών. Σε μια περίπτωση μάλιστα, περνώντας ανάμεσα στο συγκεντρωμένο πλήθος των Ελλήνων που υποστήριζαν την εκλογή του Παύλου Καρολίδη στην Αγία Φωτεινή, όπως θα δούμε παρακάτω, κάποιος του έκλεψε το πιστόλι του!

Ο Έλληνας πρόξενος Ευγένιος Ευγενιάδης ήταν όπως είναι φυσικό ο εκπρόσωπος της πολιτικής του Βασιλείου της Ελλάδος, και έπαιξε φανερό αλλά και παρασκηνιακό ρόλο σε διάφορες περιπτώσεις, ιδίως στην ανάδειξη του Παύλου Καρολίδη ως υποψήφιου βουλευτή.

Οι τελευταίοι τρεις, ο Σωκράτης Σολομωνίδης, ο Νικόλαος Τσουρουκτσόγλου και ο Λάζαρος Σταματιάδης, ήταν οι εκδότες των εφημερίδων «Αμάλθεια», «Ημερησία» και «Πρόοδος» αντίστοιχα, και διοργάνωσαν τις 3 διαφορετικές ελληνικές διαδηλώσεις υπέρ του Συντάγματος. Οι δύο πρώτοι ήταν ιδιαίτερα ενεργοί, ο Σολομωνίδης από

τη συντηρητική και ο Τσουρουκτσόγλου από την προοδευτική πλευρά, συνδιαμορφώνοντας την πολιτική κατάσταση της περιόδου. Όσο για τον Σταματιάδη, που είχε μεγάλη κόντρα με το Ελληνικό Προξενείο, αυτός θέλησε να κατέβει και για βουλευτής, όμως χλευάστηκε από όλους, Έλληνες, Τούρκους και Λεβαντίνους, και αναγκάστηκε να αποσυρθεί.

[14]

Τον Οκτώβριο του 1908 διεξήχθησαν εκλογές για το οθωμανικό κοινοβούλιο σε ολόκληρη την αυτοκρατορία. Οι ψηφοφόροι έπρεπε να είναι Οθωμανοί υπήκοοι άνω των 25 ετών, ενώ ίσχυαν και ορισμένοι άλλοι περιορισμοί.

Στον 1ο γύρο, οι ψηφοφόροι θα εξέλεγαν έναν εκλέκτορα για κάθε 500 άνδρες Οθωμανούς υπηκόους. Πιο συγκεκριμένα, κάθε περιφέρεια θα εξέλεγε 1 εκλέκτορα για 250 έως 750 υπηκόους, 2 εκλέκτορες για 750 έως 1.250 κ.λπ.

Στον 2ο γύρο, οι εκλέκτορες κάθε σαντζακίου θα εξέλεγαν έναν βουλευτή για κάθε 50.000 άνδρες υπηκόους, δηλαδή 1 για 25.000 έως 75.000, 2 για 75.000 έως 125.000 και ούτω καθεξής. Για το σαντζάκι της Σμύρνης, αυτό αντιστοιχούσε σε 6 βουλευτές και για το βιλαέτι του Αϊδινίου σε 17.

Μετά από διαπραγματεύσεις ανάμεσα στο Κομιτάτο Ένωση και Πρόοδος και τους Έλληνες, επιτεύχθηκε συμφωνία για το σαντζάκι της Σμύρνης: 2 Τούρκοι και 2 Έλληνες υποψήφιοι βουλευτές θα υποστηρίζονταν από κοινού, ενώ για τους υπόλοιπους 2, το Κομιτάτο θα υποστήριζε 1 Εβραίο και 1 Αρμένιο, ενώ οι Έλληνες θα υποστήριζαν 2 ακόμη Έλληνες υποψηφίους.

[15]

Η συμφωνία μεταξύ των Ελλήνων και του Κομιτάτου Ένωση και Πρόοδος παραβιάστηκε από το Κομιτάτο με διάφορους τρόπους. Ένα παράδειγμα από τον 1ο γύρο, είναι η εκλογική περιφέρεια του Σεϊντίκιοϊ με 2.787 άρρενες υπηκόους, εκ των οποίων οι 1.681 ήταν Έλληνες. Δεδομένου ότι οι

Έλληνες ήταν πολύ περισσότεροι από τους μουσουλμάνους, σύμφωνα με το εκλογικό σύστημα και οι 6 εκλέκτορες της περιφέρειας θα ήταν πιθανότατα Έλληνες. Οι αριθμοί αναγράφονται στην αριστερή πλευρά της διαφάνειας.

Για να αποφευχθεί αυτό, το Κομιτάτο χώρισε την περιφέρεια σε 6 νέες υπο-περιφέρειες. Η κωμόπολη του Σεϊντίκιοϊ, με 1.310 ψηφοφόρους, σχεδόν όλους Έλληνες, θα εξέλεγε 2 εκλέκτορες αντί για 3, και 5 μικρές υπο-περιφέρειες αποτελούμενες από χωριά με μέσο πληθυσμό 300 κατοίκων θα εξέλεγαν από 1 εκλέκτορα. Οι 5 αυτές υπο-περιφέρειες επιλέχθηκαν προσεκτικά ώστε να έχουν οριακή μουσουλμανική πλειοψηφία για να εκλεγούν σ' αυτές αποκλειστικά μουσουλμάνοι εκλέκτορες. Το τελικό αποτέλεσμα για την περιφέρεια του Σεϊντίκιοϊ ήταν να εκλεγούν 2 Έλληνες και 5 μουσουλμάνοι εκλέκτορες, αντί για 6 Έλληνες και κανέναν μουσουλμάνο.

Μια άλλη σοβαρή παρατυπία σημειώθηκε στον 2ο γύρο, όταν οι εκλέκτορες του Κομιτάτου στην πόλη της Σμύρνης δεν ψήφισαν, όπως είχε συμφωνηθεί, τον Παύλο Καρολίδη, τον 2ο Έλληνα υποψήφιο βουλευτή, προτιμώντας αντ' αυτού τον γιατρό Ετέμ μπέη, έναν 3ο Τούρκο υποψήφιο. Ο Καρολίδης πήρε μόνο 40 ψήφους, εκ των οποίων οι 37 από τους Έλληνες εκλέκτορες και μόλις 3 από τους 75 του Κομιτάτου. Ανησυχώντας ότι ο Καρολίδης δεν θα εκλεγόταν, η ελληνική κοινότητα οργάνωσε μια ογκώδη συγκέντρωση στην Αγία Φωτεινή υπέρ του. Όμως, φοβούμενος επεισόδια, ο βαλής Ραούφ πασάς θέλησε να τη διαλύσει με χρήση στρατιωτικών δυνάμεων. Μετά από παρέμβαση του Φουάτ μπέη, του επισκόπου Χριστουπόλεως Ιακώβου και των προξένων της Ελλάδας και της Γαλλίας, ο Ραούφ πασάς απέσυρε τελικά τον στρατό. Οι θυελλώδεις διαμαρτυρίες των Ελλήνων ώθησαν στη συνέχεια το Κομιτάτο να δώσει εντολή στους εκλέκτορες της Περγάμου, που θα ψήφιζαν μια μέρα μετά τη Σμύρνη, να προτιμήσουν τον Καρολίδη και όχι τον Αρμένιο Στεπάν Σπάρταλη. Ο Έλληνας υποψήφιος εξελέγη έτσι ως 6ος, αφήνοντας τον Αρμένιο στην 7η θέση και εκτός Κοινοβουλίου.

[16]

Αυτά ήταν τα τελικά αποτελέσματα για όλα τους καζάδες του σαντζακίου της Σμύρνης, με τον Καρολίδη στην 6η και τον Σπάρταλη στην 7η θέση. Στην πόλη της Σμύρνης, ο Έλληνας Αριστείδης Γεωργαντζόγλου πασάς ήταν πρώτος, και 3ος συνολικά στο σαντζάκι, με τους Τούρκους Μουφτή Σαΐτ εφέντη και Τασλή Σαΐτ μπέη να προηγούνται.

Τώρα ήρθε η σειρά των Αρμενίων να αγανακτήσουν, αφού ο υποψήφιος τους δεν εξελέγη, αν και το Κομιτάτο Ένωση και Πρόοδος το είχε υποσχεθεί. Για να αντιμετωπιστεί αυτό το πρόβλημα, ο 3ος μουσουλμάνος, ο γιατρός Ετέμ μπέης, πείστηκε να παραιτηθεί, και σε συμπληρωματική εκλογή εξελέγη στη θέση του ο Αρμένιος Στεπάν Σπάρταλη. Συνεπώς, το εκλογικό αποτέλεσμα στη Σμύρνη ταυτίστηκε πλέον με αυτά που είχαν αρχικά συμφωνηθεί.

[17]

Αυτοί ήταν οι 6 βουλευτές του καζά της Σμύρνης: Στην επάνω σειρά οι 2 μουσουλμάνοι, ο Μουφτής Σαΐτ εφέντης και ο Τασλή Σαΐτ μπέης, και ο Εβραίος Νισίμ Μαζλία. Στην κάτω σειρά οι 3 χριστιανοί, 2 Έλληνες, ο Αριστείδης Γεωργαντζόγλου πασάς και ο Παύλος Καρολίδης, καθώς και ο Αρμένιος Στεπάν Σπάρταλη.

[18]

Σ' αυτή τη διαφάνεια βλέπετε τα ονόματα των 24 Ελλήνων που εξελέγησαν ως μέλη του οθωμανικού κοινοβουλίου, καθώς και τα σαντζάκια απ' όπου εξελέγησαν. Οι μισοί από αυτούς προέρχονταν από περιοχές που σύντομα θα ενσωματώνονταν στο Ελληνικό Βασίλειο. Η αφίσσα στα δεξιά έχει τις φωτογραφίες των 22 από τους 24 Έλληνες βουλευτές.

[19]

Οι ατασθαλίες και οι παρατυπίες του Κομιτάτου Ένωση και Πρόοδος κατά τη διάρκεια των εκλογών που στρέφονταν κατά των Ελλήνων, είχαν ως

αποτέλεσμα την υπερ-εκπροσώπηση των μουσουλμάνων και την υπο-εκπροσώπηση των Ελλήνων στο οθωμανικό κοινοβούλιο.

Σύμφωνα με την επίσημη οθωμανική απογραφή του 1906-1907 και τις διάφορες εκτιμήσεις για τον αριθμό των μελών του Κοινοβουλίου, θα έπρεπε να είχαν εκλεγεί 37 έως 39 Έλληνες βουλευτές, και μάλλον πολύ περισσότεροι αν όλοι οι Έλληνες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας είχαν καταγραφεί στην απογραφή αυτή. Αντ' αυτού, εξελέγησαν μόνο 24 Έλληνες.

Μετά την πρώτη περίοδο ενθουσιασμού και αδελφικών συναισθημάτων μεταξύ Τούρκων και Ελλήνων που ακολούθησαν την αποκατάσταση του Συντάγματος, αυτό ήταν ένα σαφές προμήνυμα των διακρίσεων και των χαλεπών χρόνων που θα ακολουθούσαν σύντομα, με αποτέλεσμα τη σχεδόν πλήρη εξάλειψη των χριστιανικών μειονοτήτων στην Τουρκία.

[20]

Θα ήθελα εδώ να σας παρουσιάσω και μια πρόσφατη ανακάλυψη που κάναμε με τον Αχιλλέα Χατζηκωνσταντίνου, με τον οποίο είχαμε γράψει μαζί το βιβλίο «Η Προκυμαία της Σμύρνης».

Εδώ βλέπετε ένα φωτογραφικό πανόραμα της Σμύρνης του 1920, όπως προκύπτει από την παρουσία ή έλλειψη κάποιων κτηρίων της προκυμαίας. Το πανόραμα αυτό κυκλοφόρησε σε διάφορες εκδοχές, ασπρόμαυρο ή επιζωγραφισμένο, και στην πλήρη μορφή του αποτελείται από 5 διπλές φωτογραφίες.

[21]

Οι εκδοχές του πανοράματος δεν είναι πανομοιότυπες, καθώς οι φωτογραφίες που το αποτελούν συγκολλήθηκαν σε διαφορετικά σημεία, όπως βλέπουμε εδώ. Στο έγχρωμο αντίτυπο, πάνω, λείπει η οδός Θεάτρου, ενώ στο ασπρόμαυρο, κάτω, διακρίνεται καθαρά ανάμεσα στα κτήρια ο δρόμος, όπως και η εκκλησία της Αγίας Αικατερίνης στο βάθος, που επισημαίνεται με το κόκκινο βέλος.

[22]

Επίσης, στο βόρειο τμήμα της προκυμαίας φαίνεται να λείπουν 9 οικίες στο τέλος του τετραγώνου F και στην αρχή του G στην Μπέλλα Βίστα. Αυτές όμως λείπουν σε όλες τις εκδοχές του πανοράματος. Το ερώτημα για ποιον λόγο λείπουν μάς απασχολούσε από τότε που πρωτοσυναντήσαμε το συγκεκριμένο πανόραμα.

[23]

Την απάντηση σ' αυτό το ερώτημα την ανακαλύψαμε πριν από λίγο καιρό: τις συγκεκριμένες οικίες τις κάλυπτε το κατάρτι ενός πλοίου, από το οποίο τραβήχτηκε η φωτογραφία, όπως φαίνεται εδώ. Έτσι, το τμήμα αυτό της προκυμαίας παραλείφθηκε σε επόμενες εκδοχές του πανοράματος. Άραγε ποιο πλοίο να ήταν όμως;

Από τη μορφή του καταρτιού, το λεγόμενο «cage mast», δηλαδή κατάρτι με κλωβό, συμπεράναμε ότι ανήκε σε αμερικανικό «armored cruiser», δηλαδή θωρακισμένο καταδρομικό κλάσης Mississippi, που ήταν τα μόνα πολεμικά πλοία που είχαν τέτοιο κατάρτι.

Δύο από αυτά αποκτήθηκαν από την Ελλάδα το 1914 και ονομάστηκαν «Κιλκίς» και «Λήμνος». Το «Κιλκίς» ναυλοχούσε στην Κωνσταντινούπολη, ενώ το «Λήμνος» στη Σμύρνη.

[24]

Εδώ βλέπουμε το «Λήμνος» έξω απ' τη Σμύρνη κατά την περίοδο 1919-1922. Από το πίσω κατάρτι του πλοίου αυτού τραβήχτηκαν οι φωτογραφίες του πανοράματος, και αυτό που έκρυψε τις οικίες στην προκυμαία ήταν το μπροστινό του κατάρτι.

Έτσι, λύθηκε τελικά το μυστήριο της απουσίας των οικιών από το πανόραμα.

[25]

Εδώ ολοκληρώνεται η παρουσίασή μου για το δεύτερο εξάμηνο του 1908 στη Σμύρνη, αλλά και για το φωτογραφικό πανόραμα του 1920. Σας ευχαριστώ για την προσοχή σας!

Ερωτήσεις;